

Milyen volt, s milyen lesz Újpest?

MI VONZOTTA ÚJPESTRE A LÁTOGATÓT A SZÁZADFORDULÓN?

BARAKKOK HELYETT TORONYHÁZAK — MEGKEZDŐDÖTT

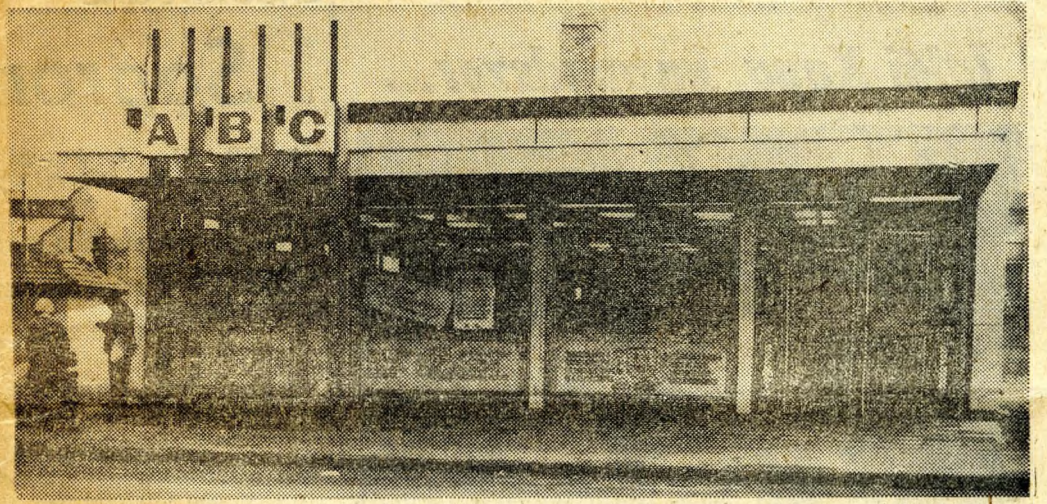
A REKONSTRUKCIÓ!

A XIX. század elején, az 1830-as években, a mai Újpest területén mindössze három ház talátható az erre tévedő pest-budai kiránduló. Egy erdészlakot, egy csőszházat és a megyeri csárdának nevezett vendégházadót.

A Károlyi grófok birtokán

három település alakult ki 1830 után. A gyáli patak torkolatánál a Kis-Megyernak vagy Új-Megyernak, az 1940-es évektől Újpestnek nevezett település — az István-hegyen — a mai Baross utca környékén — szőlőtelep, s ettől északkeletre Káposztásmegyernak.

komfortosabb, egészségesebb házak építése előtt. Hosszan lehetne sorolni a lakáshelyzet javításáért tett intézkedéseket. Csapán az utóbbi 13 évben 457 lakás épült a Papp József téren, 427 a Baross és Bethlen utcában, 488 a városkapuban. Ezenkívül sok lakást épített dolgozóinak a Chinoin, az Egyesült Izzó, a Duna Cipőgyár, a Pannónia Szőrmeárugyár, a Budapesti Bányagépgyár, a Magyar Pamutipar.

Teljesült végre a megyeriek vágya is. ABC-áruház nyílt meg a Megyeri úton

Újpest születésének dátuma: 1830

Újpest történetének kezdete az 1830-as esztendőhöz kapcsolódik. Gróf Károlyi István, a megyeri pusztából az a területet, amelyet a mai Attila, Főti, Váci és Táncsics utcák határolnak szőlőtelepítés céljából kihasított és 37 évre vállalkozóknak adta bérbe. A bérlok többsége pesti polgár volt, akik nem laktak az István-hegyen, de idővel nyaralókat, vincellereket pedig állandó lakásokat építettek.

Az István-hegytől délre, a pesti határtól elterülő vidéken nem találunk települést. Homokos, sivár terület, ami nem alkalmas földművelésre. Viszont kellems kirándulóhely. Ezért is támad egy pesti polgárnak az ötlete, hogy hasznos volna a kirándulóknak sörházat építeni. 1831-ben már

fel is épül a Mildenberger sörház.

Ezután kezdtek felfedezni Pest határvídjéket a kereskedők, iparosok. 1835-ben borsföldolgozó üzem létesül, majd fakeskedők költöznek ide. Megkezdődik az új városrészek kialakulása.

S hányan laknak ezen a kis településen?

A levéltári források szerint 1840 előtt 40 férfi lakik a telepen. Ezek közül 24 házas, kettő özvegy, 1 nőtlén és 13 ismeretlen családi állapotú.

A vidék fekvésénél fogva igen alkalmas volt községalapításra. A Duna mellett feküdt, tehát az olcsó vízi közlekedés kedvező feltétel volt a gyárak telepítéséhez. Ezenkívül itt futott a Pest—Váci országút, ami a felvidékekkel kapcsolta össze a fővárost.

Gyáralapítások a század elején

1867 után kezdenek itt gomba módra szaporodni az üzemek. Jól példázza ezt a lakosság számának alakulása is. 1850-ben még mindössze 673 lakója volt a községnek, 1870-ben 6722 és 1900-ban már 41 858.

A nagy-, közép- és kisipari üzemek a századforduló idején Újpesten már körülbelül 6 ezer munkást foglalkoztattak.

1907. augusztus 14-én megtörtént Újpest nagyközségnek rendezett tanácsú városá alakítása.

A századfordulót követő évek gyáralapításai lényegesen megváltoztatták Újpest korábban kialakult arculatát. Nagyobb teret kapott a vegyészeti ipar, a nehézipar. Elektrotechnikai és villamosági üzemek létesültek, az üzemek sorában a legjelentősebb az 1896-ban alapított Egyesült Izzó Villamosági Rt.

A rohamosan fejlődő gyár- ipar a tőkés profitját növelte. A munkásság életszínvonalára jellemző, hogy a realbérek az első világháborúig — a létfenntartási költségek növekedése következtében — kb. 25 százalékkal csökkentek.

Az újpesti sütődégekben a munkaidő 16—18 óra volt. De az ipari üzemekben is 12—14 óra. Ha egy munkás megbetegedett, elvesztette munkáját, az utcára került, nyomorba jutott. A Leiner testvérek gyárának munkarendje például ki-mondta: „A munkaadó gyár kiköti magának azon jogot, hogy megbetegedett munkását 8 napon túl tartó betegség után nem köteles visszavenni.”

Az újpesti munkásság helyzetét még súlyosbította lakáshely-ete. A munkaerejéből élő munkásság a legprimitívebb lakás bérét tudta csak megfizetni. Zsúfolt, egészségtelen lakásokban vagy ágybérletben, albérletben húzta meg magát. A nagyarányú munkásbevándorlás miatt a lakberek emelkedtek, a zsúfoltság tovább nőtt.

Hozzá kell ehhez még számítani, hogy Újpesten 1912-ig nem volt vízvezeték. Így nem épülhettek emeletes házak. A lakások 78 százaléka egy helyiségből, illetve szoba-kony-

hából állt. De sokan voltak, akik nem is lakásokban éltek. Az első világháború előtt például 101 műhelyben, 182 fészkerben és olban, 84 pincében és padláson laktak munkások.

Nehéz dolog 143 év adóssá-gát 28 év alatt pótolni. A nép birtokába vett telkeken azonban megpróbálták az újpestiek.

Csupán a vízvezeték bevezetéséhez több mint két évtized-re volt szükség. 1968 végére si-

Lebontásra ítélt házak a Berda utcában

került csak befejezni az elhanyagolt, zsúfolt munkáskerület vízhálózatának kiépítését.

Az egyik legnagyobb akadály így elhárult a magasabb,

aligha ismer majd rá Újpest centrumára.

Nem most, már több, mint egy évtizeddel ezelőtt felmerült a főváros vezetőiben Új-

A múlt lebontásra ítélt öröksége

Az anyagi erőforrások nagy részét azonban nem új lakások építésére, hanem a régiék javítására, tatarozására kellett fordítani. A kerület lakásainak 7. százaléka ugyanis 50 évnél régebben épült. Pince szigetelés nélkül, vályogból, vagy bontott anyagból. Nagy részük barakkszerű, favázás, deszkával burkolt falú vagy féltéglából készült épület.

A múlt lebontásra kerülő örökségeit.

Kétharmad részük a szanálási övezetben van.

S a szanálás az újpesti rekonstrukció első lépése.

18 ezer lakást bontanak le, s 22 ezret építenek fel helyette 1985-ig.

Természetesen az újpesti rekonstrukciós program a kerület fejlődésének csak egyik része. Nem szabad elfeledkez-nünk arról, hogy új városnegyed is épül a kerületben: Káposztásmegyernak.

Itt 1980-ig 12 ezer új lakást adnak át a lakosságnak.

Az egykori lóversenypályán és környékén magasodik majd Budapest egyik legszebb fekvésű és legmodernebb város-része.

S milyen lesz a kerület „szíve”?

Méltó a fővárosához. Aki 20 év múlva erre jár,

pest rekonstrukciójának terve. A teljes korszerűsítésre már a 60-as években szükség lett volna. De mivel Pesterzsébeten és Óbudán még az újpesti-nél is sokkal rosszabbak voltak a körülmények, először ezekben a kerületekben kellett elvégezni a fejlesztést. Hiszen az anyagi lehetőségek korlátozottak.

De az előkészületek nem most kezdődtek.

Már 1968—69-ben tervpályá-zatot írt ki — a Fővárosi Tanács és az Építésügyi Minisztérium — Újpest rekonstrukciójára. Az alaptervet 1970-ben elfogadták s ennek alapján kezdtek meg a részletes rendezési terv kidolgozását.

A végleges rekonstrukciós tervet még csak 1973. év elején hagyta jóvá a Fővárosi Tanács, de a szanálásra kijelölt lakóházak egy részéből, már 1972 végén megkezdődött a kiköltöztetés.

Miért volt szükség a „siet-ségre”?

Mert a tervek szerint már 1973-ban 1526 lakást kell lebontani.

Pontosabban nemcsak lakást.

A rekonstrukció tervei szerint ugyanis mintegy 10 ezer lakást és 5 ezer munkahelyet fognak az elkövetkező években a szó szoros értelmében „eltüntetni”.

Tizennyolcezer lakás helyett huszonnézezer!

A munkahelyek többsége már egyáltalán nem díszel Új-pest központjának.

S mi épül a lebontott lakások helyén?

Középmagas kockaházak, sávházak.

Újpesten ugyanis ma már

csak fölfelé lehet terjeszkedni. A sok földszintes lakóház helyén 8—10 emeletes toronyházak épülnek.

18 ezer lakást bontanak le s helyükbe 22 ezret építenek.

Ha a jövőről látunk filmet vagy „sci-fi” regényt olvassunk, fantáziánkban körengetek jelennek meg. Sehol egy parányi pihentető zöld, sehol szemtel gyönyörködtető virágos kert...

Ilyen lenne a jövő Újpestje is, az egykori „kies kirándulóhely”?

Nem.

A tervezők gondoskodtak arról, hogy az új centrumban pihenő parkok, játszótérek, sétányok nyújtsanak pihenést, felüdülést a munkából hazatérőknek.

Külváros volt. Nyomor-negyed.

Ma már sokfelé új, modern házak emelkednek ki a szürke földszintes házak közül.

S holnap? Megfordul az arany...

Holnapután pedig eltűnik minden, ami az egykori Új-pestre emlékeztetne...

Adja át Ön is történelmi dokumentumait!

Újpest régen nélküli már a Helytörténelmi Gyűjtemény-tárat.

Pedig 1830-tól kezdődik a kerület története. Nemrégiben a tanács művelődési bizottsága és a kerületi Hazafias Népfront helytörténelmi bizottsága felhívással fordult a lakossághoz, amelyben kérték, hogy a létesült helytörténelmi gyűjtemény részére adják át azokat a tárgyi dokumentumokat, írásos feljegyzéseket, okmányokat, fényképeket, nyomatványokat, személyi emlékeket, könyveket és egyéb — újpesti vonatkozású — anyagokat, amelyek a gyűjtemény számára fontosak lehetnek.

Akik szeretik kerületüket, érdeklődnek a város múltja és jövője iránt, azokat kéri fel a kerületi tanács és a Népfrontbizottság, segítsenek a történelmi anyagok gyűjtésében.

A szanálásra kijelölt területek lakói őrzik talán legin-kább ezeket a dokumentumokat.

A felhívás mozgalommá is válhat. Szocialista brigádok, diákok, lakosok együttes mozgalmává.

Minden személye tárgy, vagy felkutatott dokumentum átadható a kerületi Hazafias Népfront irodájában, IV., Árpád út 66. szám alatt, vagy

— szerdai napokon 14-től 18 óráig — a helytörténelmi gyűjtemény anyagátároló helyiségében, IV., Templom utca 10. alatt.

A helytörténelmi bizottság tagjai szívesen vállalkoznak arra is, hogy elmenjenek a felajánlott anyagért.

Mikor ér Újpestre a kék szerelvény?

Mikor éri el a kerület határát a gyorsvasút?

Kit ne foglalkoztatna a kérdés?

Az utazó a kényelmet keresi. Ma már nem mindegy, hogy zsúfolt villamoson, tömött autóbuszban, legtöbbször a lépcsőkön lógva közlekedünk-e, vagy kulturál-tan.

A kelet-nyugati metróvonal hónapokig volt beszédtema Pestben.

Nem csoda, hiszen, amíg eddig a Déli és Keleti pályaudvar között a villamosköz-

lekedés majdnem 1 óra volt, most mindössze 10 perc.

Az idő pénz!

De a metró is.

A több milliárd forintos költséggel épülő földalatti „városok” építése éveket vesz igénybe.

A kék szerelvény, pontosabban a gyorsvasút eredeti terv szerint 1986-ra ért volna ki az Újpesti Állami Áruház-ig.

A jelenlegi kormányhatározat alapján 1980—82-re éri el a földalatti vasút az Árpád út és Bajcsy-Zsilinszky út sarkát.

Pihenőparkok • Játszóterek

Kerületünk igen szegény zöldövezetekben.

Ennek oka elsősorban a terület hiánya.

Most mégis találtak megoldást a tanács vezetői.

A városkapunál 700 ezer forint költséggel

— amit a IV. kerületi tanács vezetői a fejlesztési alaphól fordítanak e célra — és 300 ezer forint értékű társadalmi munkával —

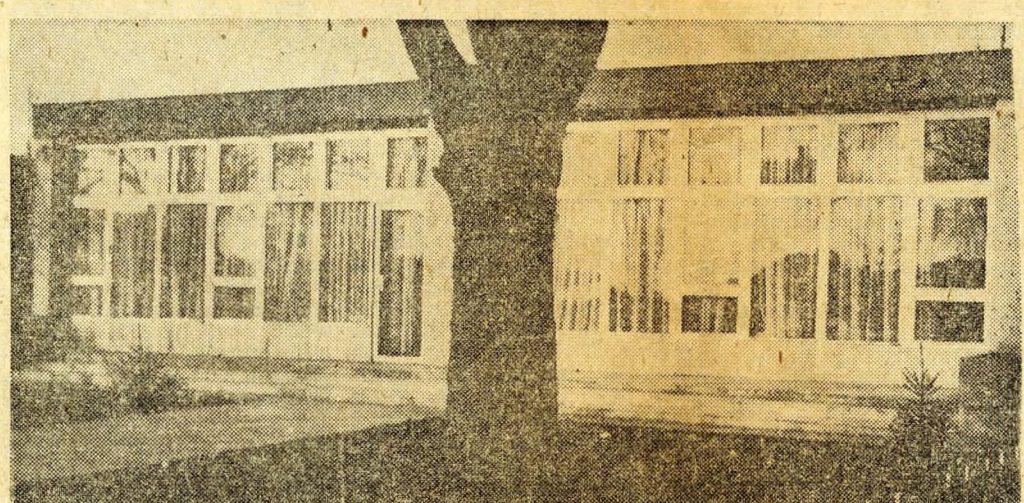
ez év első felében elkészül egy olyan játszópark, ahol 18 éves korig vala-

mennyi korosztály megtalálja a szórakozási lehetőségeket.

Nemrég fejeződött be a Pozsonyi úti lakótelep parkosítása. Itt játszótér nem tervez a tanács, mivel a ma még szabad területeken további építkezések lesznek.

Jelenleg rendezés stádiumában van az Árpád úti kísérleti lakótelep zöldterületének kialakítása, rendezése.

Az épülő lakóházak terveit már zöldövezetek kiépítésével együtt készítik.

Több kis újpestinek jut hely a Nagyvárad utcai óvoda új épületszárnyában